vlaams vredesinstituut

Factsheet

De Europese Unie en controle op wapenhandel

"Een liberalisering van de wapenhandel binnen de EU kan niet losgekoppeld worden van gemeenschappelijke afspraken over controle op wapenexport naar niet-EU landen. Als wapentransfers binnen de EU vrijer worden, moeten in alle lidstaten dezelfde regels gelden voor uitvoer naar landen buiten de Unie." (Tomas Baum – directeur Vlaams Vredesinstuut)

Voorgeschiedenis

In de nasleep van de Golfoorlog van 1990-1991 werd voor de Europese Unie (EU) duidelijk dat nationale controle op wapenhandel niet doeltreffend was, als die werd ondermijnd door een gebrek aan controle bij sommige andere landen. Wapenhandel kan pas goed beheerst en gecontroleerd worden als staten internationaal samen werken. Zo zorgen ze er voor dat er geen 'zwakke schakels' zijn in het controlebeleid. De Europese Unie nam begin jaren 1990 initiatieven om het controlebeleid van lidstaten op EU-niveau te stroomlijnen. COARM – de werkgroep van de EU inzake conventionele wapens – werkte een Europese Gedragscode voor wapenuitvoer uit met minimum criteria om wapenexport aan te toetsen bij het al dan niet verlenen van een vergunning naar een bepaalde bestemming. Die code werd in 1998 goedgekeurd binnen het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) van de EU.

In 2004 werden de eerste voorstellen geformuleerd om de gedragscode te herzien en haar status op te waarderen. Tegelijk werkte de Europese Commissie aan voorstellen om de Europese defensiemarkt aan te zwengelen door handel in militair materieel binnen de EU gemakkelijker te maken. Die twee dossiers kwamen in 2008-2009 samen tot een ontknoping. Enerzijds werd een Gemeenschappelijk Standpunt met criteria voor wapenexport goedgekeurd. Anderzijds werd het zogenoemde Europese Defensiepakket aangenomen, met daarin een richtlijn die de Europese defensiemarkt vergaand liberaliseert.

Het Europese Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport

Hoewel wapenhandel lang uitsluitend een nationale bevoegdheid was, hebben de EU-lidstaten eind 2008 in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) een gemeenschappelijk standpunt over wapenexport goedgekeurd. Dit is een belangrijk instrument om de aanpak van wapenhandel in de EU-landen te harmoniseren. Het Gemeenschappelijk Standpunt legt 8 criteria vast waarmee overheden moeten rekening houden bij het al dan niet toestaan van een wapenexport. Het Gemeenschappelijk Standpunt actualiseert en vervangt de Europese Gedragscode inzake wapenexport van 1998, en moet door alle EU-lidstaten nageleefd worden.

De 8 Europese criteria voor het beoordelen van vergunningsaanvragen voor wapenexport

1. Een uitvoervergunning wordt geweigerd indien die in strijd is met internationale verbintenissen van lidstaten

2. Lidstaten evalueren de houding van het ontvangende land ten opzichte van de eerbiediging van de mensenrechten

3. Lidstaten staan geen uitvoer toe van militair materieel waardoor gewapend conflict wordt uitgelokt of verergerd

4. Lidstaten verlenen geen uitvoervergunning wanneer er een duidelijk risico bestaat dat het ontvangende land het materieel voor agressie tegen een ander land zou inzetten

5. Lidstaten nemen de defensie- en veiligheidsbelangen van EU-lidstaten en andere bondgenoten mee in rekening

6. Lidstaten houden rekening met het gedrag van het aankopende land tegenover de internationale gemeenschap, met name de houding van dat land tegenover terrorisme, het gebruik van geweld, en non-proliferatie

7. Lidstaten onderzoeken het risico dat de goederen via interne ontduiking of het ongewenst opnieuw uitvoeren van wapens, een ongewenst eindgebruik krijgen.

8. Lidstaten beoordelen of de wapenuitvoer afgestemd is op de technische en economische capaciteit van het ontvangende land, en de hoogte van de militaire uitgaven ten opzichte van de sociale uitgaven

Europese richtlijn voor wapenhandel binnen de EU

Vanaf 1993 is er vrij verkeer van goederen, diensten en personen binnen Europa. Handel in militair materieel werd reeds bij de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) uitgesloten van de werking van die interne markt: voor wapenhandel tussen lidstaten zijn vergunningen nodig. De wetgeving daarvoor bleef lang een bevoegdheid van elke lidstaat apart. Pas in 2009 keurden de lidstaten en het Europees Parlement Richtlijn 2009/43/EG goed. Die richtlijn legt een Europees vergunningsstelsel op voor handel in militaire goederen binnen de EU. Voor handel in militair materieel, moeten de lidstaten hun wetgeving dus in overeenstemming brengen met de bepalingen van deze richtlijn. Handel in militair materieel met landen buiten de EU blijft nationaal gereguleerd, met de 8 criteria als richtsnoer.

Handel in militair materieel binnen de EU blijft aan nationale controle onderworpen, maar dan wel volgens een soepeler vergunningssysteem. Daardoor wordt het voor de defensiegerelateerde industrie een stuk eenvoudiger om militaire producten uit te voeren naar een andere EU-lidstaat. De richtlijn vervangt het huidige systeem van individuele vergunningen door een systeem van algemene en globale vergunningen, waardoor verschillende transacties gedekt kunnen worden door eenzelfde vergunning. Men gaat er daarbij van uit dat de veiligheidsrisico's van wapenhandel binnen de EU beperkt zijn. Daardoor kunnen handelsbelemmeringen worden afgebouwd en krijgt de defensie-industrie meer zuurstof.

Meer weten?

De achtergrondnota '*Het gemeenschappelijk standpunt over wapenuitvoer in het licht van een ontluikende Europese defensiemarkt*' vind je op *www.vlaamsvredesinstituut.eu*.